Өзбекстан Республикасы Халық
Билимлендириў министрлиги
Әжинияз атындағы Нөкис Мәмлекетлик
Педагогикалық Институты

«География ҳәм экономикалық билим тийкарлары»
кафедрасы

3 –«а» курс «География ҳәм экономикалық билим тийкарлары»
қәнийгелиги талабасы

ПИРЛЕПЕСОВА ДИЛБАРДЫҢ

«Экономикалық билим ҳәм экономикалық тәлийматлар тийкарын оқытыў методикасы» пәнинен

Орта Азия илимпаз-энциклопедистлери ҳәм ойшылларыңың экономикалық көз-карaслары темасынада курслық жумысы.

Қабыллаған: **Доцент Торебаев О.**

Нөкис-2012 *ж.*

Тема: Орта Азия илимпаз-энциклопедистлери ҳәм ойшылларының экономикалық көз-қараслары

Жөбасы:

1. **Абу Насыр Фарабий тәлийматы**
2. **Абу Али Ибн- Сино тәлийматы**
3. **Юсуп Хос Ҳәжиптиң экономикалық тәлийматлары**
4. **Шығыс экономикалық тәлийматының раўажланыўында сақыпқыран Әмир Темурдың экономикалық пикирлери**
5. **Алишер Наўайынының экономикалық көз-қараслары**
6. **Бердах Ғарғабай улы шығармаларында экономикалық көз қараслар**

Орта Азия илимпаз-энциклопедистлери ҳәм ойшыллары: **Абу Наср Фарабий, Абу Али Ибн-Сино, Абу Райхан Беруни, Юсуф Хас Ходжиб, Алишер Навой** ҳәм тағы басқалар, олар еле экономикалық машқалаларға қызығыўшылық күшли емес ўақытында өз көз-қарасларын билдирген.

1. Абу Насыр Фарабий тәлийматы

Абу Насыр Фарабий илими - пән тарийхында **«Шығыстың уллы философы», «Шығыстың Аристотели», «Шығыс Платоны»** атлары менен белгили болған. Оның экономикалық пикирлери «**Фозил кишилар шахри**» шығармасында баян етилген. Ол ең дәслеп мүлкке ийе болыў, оның жәрдеминде бай болып жасаў мүмкин екенлигин, мүлкти пайдасыз жыйнаўдан сақланыў, адамларға, әўладқа зыян келтирмейтуғын малмүлк жыйнаў пайдалы ис дейди. Басқалар ушын зыян келтиретуғын байлық топлаў, мал-мүлкке ийе болыў жаман әдет деп билдиреди. (Абу Насыр Фарабий: «Фозил кишилар шахри». Т. 1993 ж. 38-бет). **Фарабий – «Мүлк арттырыўда онша қәўип жоқ, бирақ оны асырап сақламаў мүмкин емес. Егер басқа биреўлер есабынан мүлк арттырғанлар жазаланбаса, бундай жағдайда халқынан инсан ҳәм ҳадаллық жоғалады. Мүлкти асырап-**

сақлап күтиў өзиниң мүтәжлиги ушын пайланса, бул жаман ис болып табылмайды», деп көрсетеди (Абу Насыр Фарабий: «**Фозил кишилар шахри**». Т. 1993 ж. 47-бет).

2. Абу Али Ибн- Сино тәлийматы

Абу Али Ибн - Сино тәлийматында да Фарабийдиң пикирлерине уқсас мүтәжликлер, оларды қанаатландырыў машқалалары айырықша орын ийелейди. Ол әсиресе, адамлар өз мүтәжликлерин қанаатландырыўда бир-бирлери менен байланыста болады. Себеби, ҳәр бир Адам өз алдына ислесе, ол қанша күшли ҳәм қәбилетли болмасын өз мүтәжликлерин қанаатландыра алатуғын барлық өнимлерди өндире алмайды. Сол себепли олар өз-ара экономикалық келисим тийкарында, яғный мийнет бөлистирилиўи арқалы мийнет етиўге, экономикалық хызмет алып барыўға умтылады. Соның ушын, Ибн Сино адамлар жәмийеттен сырта жасай алмайтуғынлығын, ол белгили бир жәмийетте ғана өз-ара экономикалық бирге ислесиў арқалы өз турмысын даўам еттиреди, өзлериниң жасаў мүтәжликлерине бойсыныўы керек деп үйретеди.

Ибн Сино «**Тиб қонунлари**» шығармасында **«Егер ҳайўанлар тәбият байлықларына қанаат етип жасаса, адамларға бул байлықлар жжет-пейди, олар азық-аўқат, кийим-кеншек, үй-жайға болған мүтәжлик-лерин қанаатландырыўы тийис. Егер ҳайўанлар таяр тәбият бай-лықларын өзлестирип алса, адамлар болса өз мийнетлери менен зәрүр болған байлықларды дөретеди, соның ушын да олар мийнет етеди ҳәм ҳәр қыйлы хызмет – дийханшылық, шарўашылық, өнерментши-лик пенен бәнт болады»** - деп жазады.

3. Юсуп Хос Ҳәжиптиң экономикалық тәлийматлары

Юсуп Хос Ҳәжиптиң «**Қутадғу билиг»** деп аталған шығармасында айтып өтилген. Ол бул мийнетинде, мийнетке дурыс ҳақы төлеў, мийнетти хошаметлеў, материаллық мәпти қорғаў, кәсип-өнер ийелеў, күшли социал-лық қорғаныўға көп дыққат бөлген. Шығармада дийханларға, шарўаларға, саўдагерлерге, өнерментшилерге бағышланған өз алдына баплар бар. **«Хызмет етиўши халық** – деп жазады алым, **өз мийнети нәтийжесинен үмит етеди. Үмит еткен нәтийжесине ерисе алмаған хызметкерлердиң кеўли сынады, ... хызметине ылайық мақсетке ерискен хызметкер-лердиң болса кеўли көкке жетеди»** («Қутадғу билиг» Т. 1990 ж. 63-бет).

Ол мәмлекет, ел-журт ҳәм оның баслығы бай болыўы ушын, адамларды, жумысшыларды бай етиўи керек, деген пикирди алға сүреди. «**Хызмет-керлер бай болса, мәмлекет, ел басшысы бай болады, ел басшысының күши халық пенен. Соның ушын халық тоқ болсын**» («Қутадғу билиг» Т. 1990 ж. 65-бет) деп жазады. Уллы алымның бул экономикалық идеялары республикамызда алып барылып атырған базар реформалары менен сәйкес келмекте, деп айтыўға толық дерек береди.

«Реформалар инсан мәплерине сәйкес келген, оның талап ҳәм мүтәж-ликлерин қанаатландырыўға жәрдем берген: жумыстың дәре-жесин жақсылаўға қаратылған жағдайда ғана әҳмийетли болыўын удайы ядта сақлаўымыз керек»- деп түсиндиреди, Президентимиз И.А.Каримов ([1], 19 бет). Ҳәр бир инсан турмыстың дәрежесин ол етип атырған мийнетке, оның муғдарына, сыпатына байланыслы болмаса, экономика ҳәш қашан раўажланбайды. Президентимиз И.А.Каримов экономикалық реформалардың стратегиялық ўазыйпаларынан бир **«адамларда жаңаша эконо-микалық пикирлеўди қәлиплестириў, олардың дүнья қарассн өзгертиў, ҳәр бир адамға өз мийнетин сарплаў тараўы ҳәм формаларын ғәрезсиз белгилеў имканиятын бериўи тийис»** деп көрсетеди ([1], 18 бет).

4. Шығыс экономикалық тәлийматының раўажланыўында сақыпқыран Әмир Темурдың экономикалық пикирлери

Шығыс экономикалық тәлийматының раўажланыўында сақыпқыран Әмир Темурдың экономикалық пикирлери айырықша орын ийелейди. Олардың экономикалық пикирлери **«Темур тузуклари»** деп аталған шығармасында көбирек баян етилген. Онда «Экономикалық теория» пәнинде үйретилетуғын көплеген экономикалық түсиниклер ҳаққында айтылып өтиледи. «Темур тузуклари» шығармасында Әмир Темур тәрепинен мәмлекетти басқарыў, оны раўажландырыў нызам – қағыйдалары, принциплери, жоллары, экономиканы шөлкемлестириў, турақластырыў машқалалары-на арналған зөрүр усыныслар берилген.

Әмир Темур мәмлекет ҳәм экономиканы басқарыўдың өзине тән еки басқышлы: («**Бас ўәзир кеңеси»** ҳәм «**Ҳәр бир ўәлаят кеңеси»**) мектебин ислеп шықты. Бул басқарыў системасы салық жынаў, тәртипти сақлаў, өндирис ҳәм жәмийетлик инфраструктураларды дөретиў ҳәм оларды жүргизиў, қадағалаў ҳәм тексериў жумысларын алып барыў, халықтың минез-қулқын қадағалап барыў ҳәм басқа жумысларға басшылық еткен.

Әмир Темурдың экономикалық сиясаты негизинде инсан, оның мәпи, пәраўан ҳәм тыныш турмыс кешириў мәселелери жатады. Адамларға өнер-кәсип үйретиў, оларды жумыс пенен тәмийнлеў, исбилерменлик ҳәм талапкершилик пенен шуғылланыўшыларға зәрүр болған қаржылар ажыратыў, үй-жайлар қурып бериў ҳаққында айтылып өтиледи. **«Өнер-кәсип ҳәм билим ийелерине ири кәрханалардан үлес берилсин, билегинде күши бар жас адамлар болса, өз ахўалына-жағдайына қарап жол тутсын, қаржысы қолынан кетип қалған саўдагерлерге өз қаржыларын қайта тиклеп алыў ушын қазнадан жетерли муғдарда алтын берилсин», «күши жетпеген дийханларға егис ушын тухым, әсбап-үскенелер таярланып берилсин», пухаралардан үй-жайы бузы-**

лып, қайта тиклеўге қурбы жетпегенлерге керекли затларды жеткерип берип, оларға жәрдем берилсин» («Темур тузуклари» Т.1993 ж. 67 бет) деп көрсетеди Әмир Темур. Бул пикирлер ҳәзирги дәўирде де, базар экономикасына өтиўде улкен әҳмийетке ийе.

Әмир Темур меншик мәселелерине де итибар берген ҳәм ҳәр қыйлы меншиклердиң тең қолланыўына жағдай жаратып берген. Сақыпқыран Әмир Темур дәўиринде тийкарғы өндирис қуралы болған жерге ийелик етиўдиң бес тийкарғы көриниси болған.

Әмир Темур халықты өзи жүргизип атырған экономикалық сиясатынан әсиресе, финанслық қатнасықлардан, ақша машқалалары ҳәм салық системасынан хабарлы болыўы, яғный экономикалық жақтан саўатлы болыўын талап еткен. Ол халық экономикалық жақтан саўатлы болса, мәмлекет те экономикалық жақтан раўажланады ҳәм нәтийжеге ериседи деп есаплаған.

Және де ол салықлар ҳаққында жазып: «**Егер халық дизимге алынған жерлерден берилетуғын салық нақ ақша менен төлеўге разы болса, оларға жеңиллик берилиўи керек»** - деп ҳәм буның менен ол салықты нақ ақша менен төлеўшилерге нақлай емес ақша яғный, өним бериў жолы менен төлеўшилерге қарағанда жеңилликлер бериў зәрүрлигин айтады. Бундай сиясат әлибетте әпиўайы мийнеткеш халық мәплери менен үзликсиз байланысқан сиясат екенлигинен дерек береди. Бундай сиясат дуньяда экономикалық ҳәм әскерий тәрептен күшли, қудретли, мәмлекет дүзилисине себеп болған. Сақыпқыран Әмир Темур сыртқы экономикалық байланысларды жүдә әҳмийетли деп билген. Қытай, Ҳиндистан, Араб мәмлекетлери, Мыср, Рим, Израил усаған мәмлекетлер менен жақын экономикалық байланысларды жолға қойыўға умтылған.

5. Алишер Наўайынының экономикалық көз-қараслары

Халқымыз, әсиресе, жасларымыз **Алишер Наўайыны** тийкарынан шайыр сыпатында жақсы биледи. Ол экономикаға да байланыслы көплеген идеяларды өзиниң **«Махбуб ул қулуб»** (**«Қәлб сүйиклиси»**) шығармасында көрсетип өткен.

Алишер Наўайы еки экономикалық пикирди алға сүрди:

1) **Мийнеттиң муғдары ҳәм сыпатына қарап хошаметлениўи.**
2) **Мийнетке қарай ис ҳақы алыў, анна сүтиндей ҳадал екенлиги.**

Наўайының экономикалық көз-қарасларында меншик мәселерине, оны дурыс бөлистириў, ресурслардан үнемли пайдаланыў, ысырапгершиликке жол қоймаў, сонда ғана халық тоқ, параўан жасайды деген идеяны алға сүреди. **«Ысырап етиў сақыйлық емес, орынсыз жумсаўды ақыллы адамлар сақыйлық деп есапламайды, ҳадал малды күйдиргенди тентек дейди, жақты жерде шам жаққанды ақылсыз дейди».**

Уллы шайыр Алишер Наўайы исбилерменлик, яғный дарамат табыўдың жоллары үстинде үлгили пикирлер айтқан. Оның пикиринше дарамат табыўдың еки жолы болып,

-**Биринshиси** өз мийнети менен байлық топлаў ҳәм тоқ жасаў.

-**Екиншиси** болса урлық, дәмегойлик ҳәм зорлық есабынан байлық жыйнаў.

Сол дәўирлерден баслап ҳәзирге шекем экономикалық теория пәни бир қанша раўажланыўы

6. Бердах Ғарғабай улы шығармаларында экономикалық көз қараслар

Биз бул ма3алада жасларымыз2а 5злигимизди т1н алы7 ма3се-тинде жо3арыда к5рсетилген ойшыллар менен бир 3атарда орта Азиялы илимпаз-энциклопедистлери ҳәм ойшылларының эконо-микалы3 ой-пикирлери, к5з-3араслары 81м оларды4 жетискенлик-лери 8а33ында ма2лы7матларды жеткери7 ма3сет етип 3ойылды.

Орта Азия илимпаз-энциклопедистлери ҳәм ойшыллары: Абу Наср Фарабий, Абу Али Ибн-Сино, Абу Райхан Беруни, Юсуф Хас Ходжиб, Алишер Навой ҳәм тағы басқалар, олар еле эконо-микалық машқалаларға қызығыўшылық күшли емес ўақытында өз көз-карасларын билдирген.

Абу Насыр Фарабий илими - пән тарийхында **«Шығыстың уллы философы», «Шығыстың Аристотели», «Шығыс Платоны»** атлары менен белгили болған. Оның экономикалық пикирлери «**Фозил кишилар шахри**» шығармасында баян етилген. Басқалар ушын зыян келтиретуғын байлық топлаў, мал-мүлкке ийе болыў жаман әдет деп билдиреди. (Абу Насыр Фарабий: «Фозил кишилар шахри». Т. 1993 ж. 38-бет). Фарабий – **«Мүлк арттырыўда онша қәўип жоқ, бирақ оны асырап сақламаў мүмкин емес. Егер басқа биреўлер есабынан мүлк арттырғанлар жазаланбаса, бундай жағдайда халқынан инсан ҳәм ҳадаллық жоғалады. Мүлкти асырап-сақлап**

күтиў өзиниң мүтәжлиги ушын пайланса, бул жаман ис болып табылмайды», деп көрсетеди(Абу Насыр Фарабий: «**Фозил кишилар шахри**». Т. 1993 ж. 47-бет).

Абу Али Ибн-Сино тәлийматында да Фарабийдиң пикирлерине уқсас мүтәжликлер, оларды қанаатландырыў машқалалары айырықша орын ийелейди. Ибн Сино адамлар жәмийеттен сырта жасай алмайтуғынлығын, ол белгили бир жәмийетте ғана өз-ара экономикалық бирге ислесиў арқалы өз турмысын даўам еттиреди, өзлериниң жасаў мүтәжликлерине бойсыныўы керек деп үйретеди.

«Реформалар инсан мәплерине сәйкес келген, оның талап ҳәм мүтәжликлерин қанаатландырыўға жәрдем берген: жумыстың дәрежесин жақсылаўға қаратылған жағдайда ғана әҳмийетли болыўын удайы ядта сақлаўымыз керек» деп түсиндиреди, Президентимиз И.А.Каримов ([1], 19 бет).

Президентимиз И.А.Каримов республикамызда экономикалық реформалардың стратегиялық ўазыйпаларынан бир **«адамларда жаңаша экономикалық пикирлеўди қәлиплестириў, олардың дүнья қарасын өзгертиў, ҳәр бир адамға өз мийнетин сарплаў тараўы ҳәм формаларын ғәрезсиз белгилеў имканиятын бериўи тийис»** деп көрсетеди ([1], 18 бет).

Шығыс экономикалық тәлийматының раўажланыўында Сақыпқыран Әмир Темурдың экономикалық пикирлери айырық-

ша орын ийелейди. Оның экономикалық пикирлери **«Темур тузуклари»** деп аталған шығармасында көбирек баян етилген. «Темур тузуклари» шығармасында Әмир Темур тәрепинен мәмле-кетти басқарыў, оны раўажландырыў нызам – қағыйдалары, принциплери, жоллары, экономиканы шөлкемлестириў, турақластырыў машқалаларына арналған зөрүр усынислар берилген.

Әмир Темурдың экономикалық сиясаты негизинде инсан, оның мәпи, параўан ҳәм тыныш турмыс кешириў мәселелери жатады. **«Өнер-кәсип ҳәм билим ийелерине ири кәрханалардан үлес берилсин, билегинде күши бар жас адамлар болса, өз жағдайына қарап жол тутсын, қаржысы қолынан кетип қалған саўдагерлерге өз қаржыларын қайта тиклеп алыў ушын қазнадан жетерли муғдарда алтын берилсин», «күши жетпеген дийханларға егис ушын тухым, әсбап-үскенелер таярланып берилсин», пухаралардан үй-жайы бузылып, қайта тиклеўге қурбы жетпегенлерге керекли затларды жеткерип берип, оларға жәрдем берилсин»** («Темур тузуклари» Т.1993 ж.67 б.) деп көрсетеди Әмир Темур. Бул пикирлер ҳәзирги дәўирде де, базар экономикасына өтиўде улкен әҳмийетке ийе.

Халқымыз, әсиресе, жасларымыз Алишер Наўайыны тийкарынан шайыр сыпатында жақсы биледи. Ол экономикаға да байланыслы көплеген идеяларды өзиниң **«Махбуб ул қулуб»** (**«Қәлб**

сүйиклиси») шығармасында көрсетип өткен.

Алишер Наўайы еки экономикалық пикирди алға сүрди:

1). Мийнеттиң муғдары ҳәм сыпатына қарап хошаметлениўи.

2). Мийнетке қарай ис ҳақы алыў, анна сүтиндей ҳадал екенлиги.

Наўайының экономикалық көз-қарасларында меншик мәселерине, оны дурыс бөлистириў, ресурслардан үнемли пайдаланыў, ысырапгершиликке жол қоймаў, сонда ғана халық тоқ, параўан жасайды деген идеяны алға сүреди. **«Ысырап етиў сақыйлық емес, орынсыз жумсаўды ақыллы адамлар сақыйлық деп есапламайды, ҳадал малды күйдиргенди тентек дейди, жақты жерде шам жаққанды ақылсыз дейди».**

Қарақалпақ классикасының бийик шыңы, демократ шайыр Бердах бизге оғада бай әдебий мийрас қалдырды. Бердах тар заманда жасады. Бердах Гарғабай улының дөреткен қосықлар қатарында өзи экономист болмаған менен, сол ўақыттағы қарақалпақ халқының экономикалық жақтан төмен жасағанлығы, Хиўа ханлығы тәрепинен халыққа салынған салықларды жүдә аўыр болғанлығы ҳаққында, сол ўақыттың саўатлы, оз халқының жан күйери сыпатында бир-қатар экономикалық пикирлерге байланыслы қосықлар дөреткен шайыр есапланады.

Шайыр өзиниң көзи тирисинде–ақ мийнеткеш халық тәрепинен ылайықлы баҳасын алды. Оны адамлар «**Бердах шайыр**», «**Бердах бақсы**» деп атады ҳәм оған шын кеўилден иззет – ҳүрмет етти.

Бердах Ғарғабай улы Бердимурат 1827 жыл Арал теңизиниң қубла жағы Әмиўдарьяның теңизге қуяр жерине жақын аўылларында туўылып 1900 жылы қайтыс болды.

Шайырдың өзиниң хатқа түсирип хабарлаўына қарағанда «**жети-сегиз ханды көрген**», лекин оның қосықларында жазғанларына қарағанда ханлардың ҳеш бири де оның үмитин ақламаған ҳәм әдил патшаларды ушыратпаған. Нәтийжеде, ол ханлар туўралы унамсыз, оғада кескирт жуўмақ шығарыўға мәжбур болған. Буған мысал иретинде шайырдың: **«Болған емес», «Жақсырақ», «Салық», «Балам»** ҳәм тағы басқа бир қатар социал-сиясий мәниге қурылған дөретпелеринде сол дәўирдеги әдилатсызлықты сүўретлейди.

Ер жигит барқулла ели ушын мийнет етиў кекреклиги, ўатанды қорғаў керек болса оны душпанлардан қорғаўы кереклиги, ўатанды шын кеўилден сүйиўи кереклиги, ел халықты ҳүрмет-иззет етиўи кереклиги ҳаққында қосық формасында хатқа түсирген. Бундай пикирди Бердах шайыр өзиниң «Жақсырақ» қосығында да келтирип өтеди.

Ақ бийдайы турып, сулы сепкеннен,

Таза салы турып, шигин екkеннен,

Жөнсиз, қырық күн, қайғы ўайым шеккеннен,

Ден-саўлықта, бир күн шадлық жақсырақ.

Жумыс исле, туўылған соң, ел ушын,

Жанынды аяма, елде ер ушын,

Киндик қаны тамған, туўған жер ушын,

Өлип кеткенинше хызмет жақсырақ. ҳ.т.б. ([9], 43-45 бетлер)

Бул қосық қатарында берилген маслаҳатлар ҳәзирги базар экономикасына өтиў басқышында исбилермен дийханларға тийисли болып оларға халықты азық-аўқатлық өнимлери менен тәмийинлеўде пайдалы кеңеслер қатарына киритиўге болады.

Мәмлекетимиз Президенти тәрепинен қабыл етилген аўыл-хожалық дийханшылық егислик жерлерден унемли пайдаланыў кереклиги ҳаққындағы парманында көрсетилгендей пахта егислик майданын қысқартып оның орнына палыз, бағшылық ҳәм дәнли (масақлы) егинлерди егиў арқалы халықты азық-аўқатлық өним түрлери менен көбирек тәмийинлеў кереклиги көрсетилген.

Ал, Бердахтың «Салық» қосығында болса, сол өзи жасаған ханлар заманындағы халыққа салынған салықларды жүдә аўыр келгенлигин, халықтың турмыс дәрежесиниң жүдә ашынарлы дәрежеде төмен болғанлығын халықтың атынан қағазға түсирип өзиниң экономикадан хабардар екенлигин көрсетеди, яғный бул жағдайлар қосықтың қатарларында төмендегише сүретленеди:

Былтырғыдан быйыл жаман,

Қалай-қалай болды заман,

Ғәрип -қәсер қалмай аман,

Он тилладан келди салық.

Ол пақырдың нәрсеси жоқ,

Емес тағы қарыны тоқ,

Ҳадалға бир таўығы жоқ,

Албыратты оны салық......([9], 60-61 бетлер)

Бердах шайыр өз бетинше жүдә көп изленген, илимди, мағрифетти ийлеў жолында, тер төгип, мийнет еткен ҳәм Әйемги Грек философлары Аристотель, Платон тәлийматларынан да хабары болған.

Бердахтың өзиниң «Излер едим» қосық қатарларында да «**Төрт нәрсе - дүнья төркини**» дегени де шайырдың көп оқығанынан, изленгенинен дерек береди ҳәм жоқарыда айтылғанларға жақын келеди ҳәм бул оның қосық қатарларында төмендегише өз көринисин алған:

Өткен Арасту, Әфлатун,

Жаратып илимниң қәнтин,

Шешиў ушын пикири бәнтин,

Мен магрифет излер едим.

Төрт нәрсе - дүнья төркини,

Әўел ҳақ, инсан, бил буны,

Бул дүньяның жоқдур мини,

«Бахыт бол!» деп излер едим([9], 38-42 бетлер).

Бердах шығармаларындағы қыйыншылықлар тосыннан туўған қубылыс емес. Олар шайыр өмири сүрген жылларындағы қарама-қарсылықларының айқын сәўлеси екенлиги анық.

Тийкарғы таяныш сөзлер

Экономикалық теорияның предмети - шекленген ресурслар жағдайында шексиз талапларды қанаатландырыў мақсетинде, материаллық байлықларды өндириў, бөлистириў, алмасыў ҳәм тутыныў процессинде жүзеге келетуғын өндирис қатнасықларын, базар қатнасықлары жағдайында хожалықты нәтийжели жүргизиў жолларын үйрениў-ден ибарат.

Экономикаллық нызам - бул экономикалық ҳәдийселер ҳәм қубылыслардағы үзликсиз қайталанып туратуғын өз-ара байланыслар ҳәм себеп-ақыбетлердиң улыўмалық тәреплерин сәўлелендириўши түсиник.

Тәкирарлаў ушын сораўлар.

1. Экономикалық билимлердиң раўажланыўындағы қандай басқышларды билесиз?
2. Экономикалық теорияның предмети не?
3. Экономикалық теория қандай хызметлерди атқарады?
4. Экономикалық процесслерди үйрениўде қолланылатуғын тийкарғы усылларды атап бериң?

ӘДЕБИЯТЛАР:

1. И.А.Каримов. Узбекистон иктисодий ислохотларни чукурлаштириш йулида. Т. 1995 й. 11-кисм, 194-217 бетлар.
2. И.А.Каримов. Узбекистон XX1 асрга интилмокда. Т. 1999 й. 17-18 бетлар.
3. Н.Бекнозов, Ю.К.Йулдошев Бозор иктисодиёти назарияси.Т. 1993 й. 1-мавзу.
4. Ш.Ш.Шодмонов Иктисодиёт назарияси Т. 2002 й. 1-боб, 3-33 бетлар.
5. О.Торебаев, П.Хожалепесов ҳ.т.б. Экономикалық теория пәнинен АСБ талабалары ушын сессис аралық өз бетинше тапсырмаларды орынлаўға методикалық қолланба. Нөкус 2006 ж. Нөкис, НМПИ, Кичи типографиясы.
6. О.Торебаев «Экономикалық билим ҳәм экономикалық тәлийматлар тийкарын оқытыў методикасы» пәнинен лекция курсы. Нөкис 2012 ж. баспасы 1997 ж.
7. Тәлим ҳаққында нызам «Өзбекстан» 1997 ж.
8. Кадрлар таярлаў миллий дәстури. «Өзбекстан». 1997 ж.
9. Бердах сайланды шығармалары. Нөкис, «Қарақалпақстан» баспасы 1997 ж.